

БЕНЬКОВСЬКИЙ Сергій Юрійович
начальник кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України
кандидат юридичних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ЩОДО ДЕОКУПАЦІЇ ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ РЕГІОНІВ НА СХОДІ Й ПІВДНІ КРАЇНИ

Стратегії України з деокупації тимчасово непідконтрольних регіонів на Сході й Півдні країни мають відображати фіксацію й позови до міжнародних судів щодо злочинів російських військових проти нашої країни, які, зокрема, включають:

- *Незаконні атаки на цивільних громадян.*

рф систематично проводить акти ракетних атак і бомбардувань по всій території України. ЗС росії систематично використовують зброю, заборонену Женевською конвенцією (фосфорні та касетні боеприпаси), навмисно наносять удари по об'єктам критичної й цивільної інфраструктури, обстрілюють гуманітарні коридори. Фіксується спрямоване застосування російськими військово-повітряними силами бомб великої потужності проти цивільних об'єктів, що майже напевно спричинило загибель сотень і тисяч мирних осіб. Основними прикладами цього є ряд ракетних ударів по житлових будинках та місцях скупчення цивільного населення, зокрема:

16 березня 2022 р. – авіаудар по Драмтеатру в м. Маріуполь із надписом «діти» поруч з будівлею, бомбосховище слугувало укриттям для більше ніж 1 300 цивільних осіб, в результаті удару загинуло щонайменше 300 осіб та велика кількість отримала травми.

8 квітня 2022 р. російські війська завдали ракетного удару по залізничному вокзалу в Краматорську, де велика кількість людей очікувала на евакуаційний потяг, у результаті удару загинуло 60 людей і 11 отримало поранення.

23 квітня 2022 р. ракетний удар по житловій багатоповерхівці у м. Одеса в результаті якої загинуло 8 людей в т.ч. 3-х місячна дитина та 18 отримали поранення та інші злочинні випадки.

Також систематично здійснюється обстріл прифронтових зон, де проживає цивільне населення, у результаті чого часто відбувається руйнування приватних будинків, однак наразі неможливо провести точний облік руйнувань. Міста в яких ведуться активні бойові дії зруйновано на 80-90%, повністю зруйнована цивільна інфраструктура, зокрема: Маріуполь, Бахмут, Попасна, Сєверодонецьк, Лисичанськ, Соледар, Мар'янка, Авдіївка, Кремінна, Рубіжне [1-32].

- *Атаки на особливо захищені об'єкти*

Станом на січень 2023 року щонайменше 4 497 закладів соціальної сфери, освіти та охорони здоров'я зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, а саме, 3 127 – закладів освіти (школи, садочки, виші); 1245 – медичні заклади (амбулаторії, лікарні); 154 – заклади соціального захисту (санаторії, соціальні центри, інтернати).

Протягом осені-зими 2022 року зс РФ здійснювали неодноразові удари по об'єктах енергетичної інфраструктури, в результаті чого було виведено з ладу понад 50% енергетичної системи України. Як наслідок – було знеструмлено лікарні, дитбудинки, будинки для людей похилого віку, що безпосередньо порушує норми міжнародного гуманітарного та кримінального права стосовно особливого захисту цивільних об'єктів у силу їх гуманітарної значущості [2-28].

- Торттури та умисні вбивства

Поширеним явищем на підконтрольних РФ територіях стало затримання цивільних. Більшість жертв були теперішніми або колишніми службовцями місцевих органів влади, правозахисниками або громадським активістами, журналістами чи відставними військовими ЗСУ. Викрадені таким чином громадяни нерідко зазнають катувань та жорсткого поводження, зафіксовані непоодинокі випадки коли жертв знаходили мертвими.

Зокрема, після деокупації в Київській області було знайдено близько 400 страчених та закатованих цивільних осіб, у більшості жертв були зв'язані руки за спиною та сліди тортур на тілі, що свідчить про катування напередодні. 90% загиблих мирних жителів Бучі втратили життя унаслідок розстрілів російськими військовими.

Також зафіксовані репресії й страти цивільних осіб у Сумській, Чернігівській, Харківській областях, де на деокупованих територіях було виявлено безліч братських могил [1-32].

- Доступ до полонених

Наразі міжнародні гуманітарні організації не можуть отримати від РФ повний та безперешкодний доступ до полонених – як цивільних так і військових. РФ продовжує використовувати фейкову аргументацію про складнощі координації погодження між силовими відомствами РФ візиту делегації до місць ув'язнення полонених (якщо мова йде про територію РФ). Водночас у разі знаходження полонених на ТОТ України, РФ посиляється на безпекові чинники.

Загальновідома є резонансна ситуація із розстрілом беззбройного українського військовослужбовця після його слів «Слава Україні», що був знятий на відео та розповсюджений у мережі. Дані факти є прямим порушенням міжнародного гуманітарного права [1-32].

- Сексуальне насильство

Зґвалтування та інші форми сексуального насильства російських військовослужбовців на тимчасово окупованих територіях України складають воєнний злочин, злочин проти людяності та порушення міжнародного гуманітарного права. Сексуальне насильство також може дорівнюватися до

тортур або нелюдського поводження, що складає окремий склад воєнного злочину та брутальне порушення міжнародного гуманітарного права [1-32].

- *Насильне переміщення та депортація цивільного населення; викрадення і примусове вивезення українських дітей до РФ; вивезення зерна та істотне погіршення рівня продовольчої безпеки на окупованих територіях; розграбування та експропріація власності; використання живих щитів; атаки, які спричиняють серйозну шкоду навколишньому середовищу; змушення громадян України до служби в російській армії та багато інших злочинів, які вчиняють російські військові проти нашої країни.*

Крім того, важливо зазначити, що заходи Української держави щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій України є комплексними та мають виражений політичний характер, тому вимагають вирішення багатьох питань та подальших дій, які повинні бути ефективними і результативними. Серед них варто враховувати наступне:

Акцент на принципі «боротьби за людей» як основі політики реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Це включає перехідне правосуддя, підтримку внутрішньо переміщених осіб та молоді з окупованих територій, а також компенсацію втраченого майна. Мешканці ТОТ повинні відчувати, що держава піклується про них та захищає їхні права.

Забезпечення прозорості політики шляхом додержання принципів доказовості. Розробка нормативно-правових актів та політик повинна враховувати експертну думку та використовувати дані опитувань, а також засвідчений досвід інших країн.

Критичний аналіз міжнародного досвіду як інструмент для розвитку ефективних заходів, враховуючи особливості українського контексту та вивчаючи не лише успішні практики, але й невдачі.

Здійснення політики, що враховує як цілі та інтереси держави, так і громадську думку. Комунікаційна політика повинна бути спрямована на будівництво довіри та уникання популістичних настроїв, зокрема в контексті перехідного правосуддя, амністії та відповідальності за вчинені дії.

Прийняття документів, спрямованих на реінтеграцію, таких як стратегії та плани дій до 2025 року, стратегії інформаційної безпеки, стратегії зовнішньої політики та нормативної бази для вирішення питань власності на тимчасово окупованих територіях.

Посилення координації між державними органами у розробці напрямів політики реінтеграції, включаючи вирішення конфліктів у нормативно-процесуальних актах.

Взаємодія з громадським суспільством, включаючи участь громадянського суспільства у розробці політик і законів, пов'язаних з реінтеграцією, та забезпечення контролю за їх ефективністю.

Підсилення і завершення розпочатих інституційних реформ, таких як децентралізація, реформи судових органів та зміцнення обороноздатності, які слугують аргументами для України у процесі реінтеграції.

Слід зазначити, що ефективність взаємодії громадянського суспільства зі структурами державного управління залежить від трансформацій, які відбуваються в Україні упродовж останніх років (економічна криза, війна).

Отже, стратегії України з деокупації тимчасово непідконтрольних регіонів на Сході й Півдні країни мають відображати фіксацію й позови до міжнародних судів щодо злочинів російських військових проти нашої країни. Крім того, заходи Української держави щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій України повинні мати комплексний та загально виражений політичний характер, тому вимагають вирішення багатьох питань та подальших дій, які повинні бути ефективними і результативними.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний суд ООН розглядає позов України проти Росії за конвенцією про геноцид. До позову долучились 32 країни . URL: <https://detector.media/infospace/article/212335/2023-06-10-mizhnarodnyy-sud-oon-rozghlyadaie-pozov-ukrainy-proty-rosii-za-konventsiiyeyu-pro-genotsyd-dopozovu-doluchyls-32-krainy>.
2. Круглий стіл «Геноцид українців під час російсько-української війни 2014-2022». URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/anonsy-podiy/kruglyy-stil-genocyd-ukrayinciv-pid-chas-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny-2014-2022>.